

“İrəvanda milli maarifçilik mühiti”

Rüfət HÜSEYNZADƏ,
pedaqogika üzrə elmlər doktoru,
professor, Əməkdar müəllim

ADPU-nun professoru Cəfər Cəfərov və dosenti Cəlal Allahverdiyevin böyük tarixi əhəmiyyəti olan “İrəvanda milli maarifçilik mühiti” adlı kitabı nəşr edilmişdir (Bakı: “Şərq-Qərb”, 2017. 440 s.). Bu dəyərli kitabın elmi redaktorları: professor Buludxan Xəlilov və tarix üzrə fəlsəfə doktoru, Dövlət Mükafatı laureatı Nazim Mustafadır. Rəyçiləri, professorlar Əjdər Ağayev, Rüfət Hüseynzadə, Mahirə Nağı qızı və pedaqoji elmlər doktoru Həsən Bayramoğludur.

Bu günlərdə ADPU-da bu əsərin geniş təqdimat mərasimi keçirildi. ADPU-nun rektoru, professor Cəfər Cəfərov elmi-tarixi faktlara əsaslanan bu kitabın maarifpərvər ziyalılarımızın həyat və fəaliyyətinin öyrənilməsi, tədqiq edilməsi üçün əhəmiyyətli mənbə olduğunu dedi. O, İrəvan maarifçilik mühitinin təmsilçilərinin xalqımızın mənəvi təkamülündə, ölkəmizin mədəni inkişafında sanballı xidmətlər göstərdiyini diqqətə çatdırdı. Nəşrin əhəmiyyəti haqqında dəyərli fikirlər söyləyən rektor, kitabın geniş oxucu kütləsi arasında yayılmasını tövsiyə etdi.

ADPU-nun filologiya fakültəsinin dekani, professor Buludxan Xəlilov bildirdi ki, “İrəvanda milli maarifçilik mühiti” kitabı təhsil tariximizin ardıcıl tədqiqi baxımından böyük önəm daşıyır və təhsilimiz üçün layiqli töhfədir. İrəvan təhsil mühiti Azərbaycan təhsilinin bir parçasıdır. Bu baxımdan kitab yeni axtarırlara, araşdırmalara, elmi-tədqiqatlara istiqamət verir. İrəvan təhsil mühitinin yetirmələrinin bir çoxu ADPU-da çalışaraq universitetimizin inkişafında mühüm rol oynamışlar.

Təqdimat mərasimində professor Rüfət Hüseynzadə, Bakı Dövlət Universitetinin professoru Əyyub Əzizov, professor Cəlil Nağıyev, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü Vəli Əliyev və başqaları hərtərəfli elmi araşdırmalar, böyük əmək, fədakarlıq, milli təəssübkeşlik, vətənpərvərlik sayəsində ərəşəyə gələn “İrəvanda milli maarifçilik mühiti” kitabını yüksək dəyərləndirib, müəlliflərə uğurlar arzuladılar.

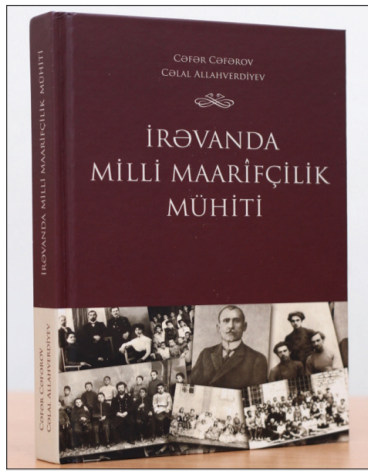
Dəyərli fakt və məlumatlar, tarixi mənbələr, arxiv sənədləri, foto sənədlər əsasında böyük zəhmət hesabına başa çatdırılmış bu qiymətli əsər - İrəvan maarifçilik mühiti milli təhsilimizin, maarif və mədəniyyətimizin inkişafında xüsusi yeri və əhəmiyyəti vardır. İrəvan maarifçilik mühitinin öyrənilməsi pedaqoji fikir tariximizi, təhsil tariximizi yeni bilik və məlumatlarla xeyli zənginləşdirir və dəyərli ensiklopedik mənbəyə çevrilir.

Ümummilli liderimiz Heydər Əliyev haqlı olaraq deyirdi ki, gənc nəslimiz öz milli-mənəvi dəyərlərini öyrəndikcə, öz keçmişindən qürur duyur və onlarda öz soyuna, kökünə, millətində bağlılıq daha da möhkəmlənir.

İrəvan bizim tarixi torpaqlarımızdır

Diqqətə çatdırıldı ki, bu gün İrəvan maarifçilik mühiti ilə tanış olan müasir oxucu, xüsusilə gənclərimiz bizim qədim, ulu torpaqlarımızın Qərbi Azərbaycan dediyimiz məkanda, əzəli Azərbaycan torpaqlarında xalqımızın necə zəngin maarif və mədəniyyətə sahib olduğunun, necə dəyərli məktəblər, texnikumlar, ali məktəblər yaratdıqlarının, bu təhsil ocaqlarında necə fədakar, səriştəli, peşəkar pedaqoji kadrların, elm xadimlərinin yetişməsinə öyrəndikcə milli iftixar hissi keçirir və qürur duyurlar.

Ölkə Prezidenti cənab İlham Əliyev YAP-ın VI qurultayındakı nitqində demişdir: “Onu da qeyd etmə-

liyəm ki, biz tarixi torpaqlarımızı da unutmamalıyıq və unuturuq. Bu da gələcək fəaliyyətimiz üçün istiqamət olmalıdır, necə ki, biz bu gün də bu istiqamətdə iş görürük. Bizim tarixi torpaqlarımız İrəvan xanlığıdır, Zəngəzur, Göyçə mahallarıdır. Bunu gənc nəsillər də, dünya da bilməlidir. Mən şadam ki, bu məsələ ilə bağlı - bizim əzəli torpaqlarımızın tarixi ilə bağlı indi sanballı elmi əsərlər yarıdır, filmlər çəkilir, sərgilər təşkil olunur. Biz növbəti illərdə bu istiqamətdə daha fəal olmalıyıq və dünyanın müxtəlif yerlərində sərgilər, təqdimatlar keçirilməlidir. Çünki İrəvan bizim tarixi torpağımızdır və biz azərbaycanlılar bu tarixi torpaqlara qayıtmalıyıq. Bu, bizim siyasi və strateji hədəfimizdir və biz təcridcən bu hədəfə yaxınlaşmalıyıq”.

Qeyd edək ki, hələ XIX əsrin sonlarında pedaqoji kadr hazırlığında Qori Müəllimlər Seminariyasının və İrəvan Müəllimlər Seminariyasının azərbaycanlı məzunları yetişdirməsində böyük rol oynamışdır. 1879-cu ildə Qori Müəllimlər Seminariyası-

Ölkə Prezidenti cənab İlham Əliyev YAP-ın VI qurultayındakı nitqində demişdir: “Onu da qeyd etməliyəm ki, biz tarixi torpaqlarımızı da unutmamalıyıq və unuturuq. Bu da gələcək fəaliyyətimiz üçün istiqamət olmalıdır, necə ki, biz bu gün də bu istiqamətdə iş görürük. Bizim tarixi torpaqlarımız İrəvan xanlığıdır, Zəngəzur, Göyçə mahallarıdır. Bunu gənc nəsillər də, dünya da bilməlidir...”

nın Azərbaycan şöbəsi yaradıldı ki, burada 40 il müddətində 300-ə qədər azərbaycanlı məzun təhsil almışdır. Onların arasında Nəriman Nərimanov, Firudin bəy Köçərli, Rəşid Bəy Əfəndiyev, Cəlil Məmmədquluzadə, Üzeyir Hacıbəyov, Süleyman Sani Axundov, Səfərəli bəy Vəlibəyov, Məmmədəli Sidqi Səfərov, Əli Səbri Qasimov, Fərhad Ağazadə və başqaları olmuşdur.

İrəvanda kadr hazırlayan 3 böyük tədris müəssisəsi

XIX əsrin 80-ci illərinin əvvəllərində İrəvanda kadr hazırlayan üç böyük tədris müəssisəsi yaranıb fəaliyyət göstərmişdir. Onlardan biri 1881-ci ildə açılmış İrəvan Kişi Gimnaziyası, ikincisi yenə həmin il yaranmış İrəvan Müəllimlər Seminariyası və üçüncüsü 1884-cü ildə yaranmış İrəvan qız progimnaziyasıdır. İrəvan Müəllimlər Seminariyası - 1881-ci ildə fəaliyyətə başlayan və 37 il fəaliyyət göstərən bu təhsil ocağı 1918-ci il avqustun 6-da İrəvan gimnaziyası və Uluxanlı məktəbi ilə eyni vaxtda bağlanmışdır.

Qori Müəllimlər Seminariyasını bitirən məzunların bir çoxu İrəvan Müəllimlər Seminariyasında da dərslər demişlər ki, onlardan Firudin bəy Köçərli, Cəlil Məmmədquluzadəni, İsmayıl bəy Şəfəbəyovu və başqalarını göstərə bilərik. Ümumiyyətlə, İrəvan Müəllimlər Seminariyasının müəllimlərindən aşağıdakıların adlarını çəkməyə bilərik: Məmmədbağır Qazızadə, Mixail Klopov, Axund Məmmədbağır Kazımzadə, Firudin bəy Köçərli, Mirzə Məmməd vəli Qəmərli, Rəhim Xəlilov, Məmməd Axundov, K.Şulgin, Mirzə Abbas Məhəmmədzadə, İsmayıl bəy Şəfəbəyov, Cabbar Məmmədzadə.

İrəvan Müəllimlər Seminariyası-

Təhsil tariximizin ardıcıl tədqiqi baxımdan ensiklopedik əsər

nın məzunlarından isə aşağıdakıların adlarını çəkməyə bilərik: Həbib bəy Səlimov, Nəcəf bəy Vəzirov, Haşım bəy Vəzirov, Mirzə Abbas Məhəmmədzadə, Cabbar Məhəmmədzadə, İbadulla bəy Muğanlinski, Vahid Musabəyov, Həmid bəy Şaxtaxtinski, Hüseynəli bəy Rüstəmbəyov, Tağı bəy Səfiyev, Mirzə Cəlil Şürbi, Eynəli bəy Sultanov, Sadiq Xəlilov, Vahid Musabəyov.

XIX əsrin əvvəllərindən başlayaraq 1920-ci ilə qədər İrəvan sürətlə inkişaf etmiş və bu bölgə böyük mədəniyyət mərkəzlərindən biri olmuşdur. İrəvan şəhəri Bakı, Təbriz, Naxçıvan, Xoy və başqa şəhərlər kimi Azərbaycanın aparıcı elm və mədəniyyət mərkəzi olmuşdur. Buna görə də Şərq elmi tarixində xeyli “İrəvani” təxəllüslü məşhur şəxslərə rast gəlmək olur. Məsələn, Mirzə Qədim İrəvani (1825-1875) məşhur rəssam və nəqqaş, Hacı Süleyman ibn Salman Qacar İrəvani - XVIII əsrdə yaşamış görkəmli Azərbaycan həkimi və alimi. Şeyxülislam Fazil İrəvani - XIX əsrdə Qafqazın Şeyxülislamı olmuşdur.

İrəvan Türk Pedaqoji Texnikumu

Bu dəyərli əsərdən məlum olur ki, 1924-cü il, 15 oktyabrda İrəvan Türk Pedaqoji Texnikumu adı ilə fəaliyyətə başlayan texnikum 1949-cu ilə qədər fəaliyyət göstərmişdir.

qiymətli əsərdə burada dərslər deyən müəllimlər, oranın tələbələri, məzunları haqqında dəyərli məlumatlar verilmişdir.

Bu kitabın müəllifləri diqqətlə araşdırmalar aparmış və çalışmışlar ki, heç kim, heç nə yaddan çıxmasın. Mən bu kitabda öz adıma da rast gələndə sevindim. Mən də İrəvan Pedaqoji İnstitutunda oxuyuşam. Kitabda bu institutun adlı-sanlı məzunlarının adları çəkilir: akademik Zərifə Budaqova, professor Mirəli Seyidov, professor İbrahim Bayramov, professor Hüseyn Əmirov, Zəhra Əliyeva, Aidə Salahova və başqaları.

Bu institutda dərslər demiş Əkbər Yerevanlı, Lətif Hüseynzadə, Adil Süleymanov, Sabir Əsədov, İsmayıl Məmmədov, Fərrux Rzayev, Hüseyn İsmayilov, Məhərrəm Hüseynov kimi tanınmış pedaqog alimlər haqqında da maraqlı, elmi-pedaqoji əhəmiyyətli məlumatlar verilmişdir.

İrəvan elmi, mədəni və pedaqoji mühitinin formalaşmasında görkəmli şəxsiyyətlərin rolu

Bu dəyərli kitabda İrəvan elmi, mədəni və pedaqoji mühitinin formalaşmasında, inkişafında Azərbaycanın görkəmli şəxsiyyətlərinin, o cümlədən M.S.Ordubadinin, M.Müşfiqin, Mehdi Hüseynin, Cəlil Məmmədquluzadənin, Mir Cəlal Paşayevin, Əziz Əliyevin, Səməd Vurğunun, Yusif Vəzir Çəmənəminlinin, Əziz Şərifin, Hacı Kərim Sanılının və başqalarının xidmətləri ətraflı şərh olunur.

Kitabda İrəvan pedaqoji mühitinin yetirmələri olmuş, “Əməkdar müəllim” və digər fəxri titullara layiq görülmüş müəllim, ziyalıların, həmçinin 1930-cu illərdə repressiyaya məruz qalmış azərbaycanlı ziyalıların siyahısı verilmişdir.

İrəvan Pedaqoji İnstitutunda dərslər demək üçün müxtəlif illərdə Bakıdan da müəllimlər dəvət olunmuşdur: professorlar İnaşət Bektaş, Firudin Hüseynov, Əkbər Bayramov, Əhməd Seyidov, Hüseyn Əhmədov, Xəlil Əlmirzəyev, Cəfər Cəfərov, Abbas Zamanov, Mürsəl Həkimov, Nizami Xudiyev, Cəlil Nağıyev, Bəxtiyar Vahabzadə və başqaları.

Bu əsərdə professor Cəfər Cəfərovun İrəvan Pedaqoji Məktəbində oxuyarkən tələbəlik illərindən xatirələri, tanınmış elm xadimləri professor Həsən Mirzəyevlə, professor Mirabbas Heydərovla, professor Qasım Mustafayevlə, professor Budaq Budaqovla bağlı xatirələri elmi ictimaiyyətimiz üçün böyük maraq kəsb edir.

Həmçinin kitabda İrəvan pedaqoji mühitinin yetişdirdiyi görkəmli elm xadimlərinin, tanınmış ziyalı alimlərimizin adları çəkilir ki, onların sırasında ADPU-nun filologiya fakültəsinin dekani, professor Buludxan Xəlilov, tanınmış ictimai xadim Mehdi bəy İsmayilov, tanınmış aktyor Rza Şeyxzadə, milli maarif və mədəniyyətimizin inkişafında böyük xidmətləri olan Əkbər Rzayevin və onun oğlu, sənətsünəşliq doktoru Sabir Rzayevin və başqaları haqqında dəyərli tarixi məlumatlar verilərək ictimaiyyətə tanıtılır.

Bu kitabın dəyərli cəhətlərindən biri də müxtəlif illər üzrə müəllim və tələbə kollektivinin venetkalı, dərslər deyən, pedaqoji ictimaiyyətin nümayəndələrinin, İrəvan pedaqoji mühiti ilə bağlı olan şəxslərin foto şəkillərinin yer almasıdır.

“İrəvanda milli maarifçilik mühiti” adlı kitab təhsil tariximiz, pedaqoji fikir tariximiz, maarif və mədəniyyətimizin inkişaf tarixi üçün dəyərli, ensiklopedik əsərdir.

İrəvan Pedaqoji İnstitutu

1936-cı ildə İrəvan Dövlət Qiya-bi Pedaqoji İnstitutu, 1937-ci ildə ikiillik Müəllimlər İnstitutu, daha sonra isə, 1945-1988-ci illərdə İrəvan Pedaqoji İnstitutunun Azərbaycan şöbəsi fəaliyyət göstərmişdir. Bu